

Gazdik Gyula

A Muszlim Testvérek hatalomátvételi kísérlete Egyiptomban, 2011–2013 (I.)

A Nílus-parti országban a 2011 februárjában kezdődő átmeneti korszakban a korábbi hatalom első számú ellenségének tekintett Muszlim Testvérek a politikai élet egyik meghatározó tényezőjévé vált. Az általuk létrehozott párt a maratoni parlamenti választások győztese lett, a soraikból származó politikus pedig megnyerte az elnök-választást. A kormányzás parancsnoki posztjait formálisan megszerezték, a hatalomgyakorláshoz szükséges kulcsfontosságú szférákat azonban nem tudták megfelelőképp ellenőrzésük alá vonni. Ez a regionális feltételrendszer változásával, a belső támogatottság csökkenésével a szervezetet katasztrofálisan érintő 2013. júliusi puccs végrehajtását nagyban megkönnyítette. A tanulmány első része a Muszlim Testvérek törekvéseit, a hadsereggel és a rivális politikai erővel folytatott hatalmi harcát 2011 novemberéig vizsgálja. A felvezető rész kitér a térségben az elmúlt években végbemenő folyamatok nyomán bekövetkező átalakulásra, az „arab tavasz” első időszakában a Muszlim Testvérekkel is számoló amerikai regionális stratégia változásaira.

Bevezetés

Az „arab tavasz” kezdetén az Egyiptomra is gyorsan áttérjedő megmozdulásokat kommentálva számos szakértő a tömegek elementáris erővel felszínre törő szabadságvágyáról, a demokratikus átalakulás mind szélesebb körű támogatottságáról beszélt. A Nílus-parti ország esetében a közel három évtizede hivatalban lévő Hoszni Mubarak elnököt elsodró politikai lavina időszakában, 2011 februárjában a mainstream vélekedéstől eltérő álláspontot viszonylag kevesen fogalmaztak meg. Közéjük tartozott Ellis Goldberg, a University of Washington és a kairói American University tanára, aki egy átmeneti periódus kozmetikai változásai után a „mubarakizmus Mubarak nélküli” folytatódását, az elmúlt évtizedek autoritárius rendszeréhez való visszatérést valószínűsítette.¹ Goldbergnek alapján véve igaza lett: az 1952-es egyiptomi forradalom után kiépített rendszer fő támaszaiknak, a hadseregnek és a vele szorosan összefonódó államapparátusnak, vallási és politikai tényezőknak végül is sikerült megőrizniük a hatalmat. Goldberg azonban nem számolt azzal, hogy a szellem az átmeneti időszakban a vártnál jobban kiszabadul a palackból, és „visszaterelése” jelentős társadalmi-politikai árat követel majd.

Mubarak „csendes katonai hatalomátvétellel” történő megbuktatása után Egyiptomban egy átmeneti időszak kezdődött. E periódus formálisan 2014 májusában, Abdel Fattah el-Szisi korábbi hadügyminiszter elnökké választásával ért véget. Ténylegesen azonban az ország első demokratikusan megválasztott elnöke, a Muszlim Testvérek sora-

¹ Goldberg, Ellis: *Mubarakism without Mubarak*. *Foreign Affairs*, 2011. 02. 11.

iból származó, de alig egy évig hivatalban lévő Mohamed Murszi 2013. júliusi erőszakos eltávolításáig tartott. Az „arab tavasz” időszakában hirtelen a politika élvonalába került iszlamista csoportosulást két hónappal a puccs után törvényen kívül helyezték, majd az év végén terrorista szervezetnek nyilvánították. A szervezet tagjai közül sokakat letartóztatnak és elítéltek.² A felfutás és az ezt követő mélybe zuhanás jól érzékeltette azokat a gyorsan változó erőviszonyokat, amelyek a térségbeli hatalmi átalakulás nyomán álltak elő. A fordulat egyúttal egyértelműen jelezte, hogy a régió számos más államához hasonlóan a legnépesebb és legnagyobb kulturális kisugárzással rendelkező arab országban nincsenek meg a nyugati típusú politikai váltógazdálkodás feltételei.

Az átmeneti időszakban a demokratikus értékek társadalmi támogatottsága csökkent az országban. A Pew Research Center 2014 májusában közzétett felmérése szerint az egyiptomiak 44 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a demokratikus viszonyokat a politikai instabilitás kockázatával is támogatja. Ez az arány 10 százalékos visszaesést mutatott az „arab tavasz” kezdeti időszakához képest. A csökkenés különösen a 2013-as fordulat után szembeötlő. Ezzel párhuzamosan a stabil kormányzást a „teljes körű demokráciával” szemben előnyben részesítők aránya 32-ről 54 százalékra módosult. A trendvonal változása e kérdésben egyenletesebb volt, de a növekedés itt is a hatalmi váltás után gyorsult fel. A 2011 utáni folyamatokról eléggé negatív véleményt tükrözött a „dolgok menetével” való elégedettséget firtató kérdés. A Mubárak bukása utáni hetekben a változások irányát a megkérdezettek 65 százaléka ítélte meg pozitívan. A gazdasági-szociális helyzet, a közbiztonság romlása, a politikai-vallási ellentétek kieleződése miatt azonban a mutató 2014 tavaszára 24 százalékra esett vissza, mely a Mubárak kormányzása utolsó időszakában mért adathoz képest is négy százalékos visszaesést jelzett. A legnagyobb, több mint 20 százalékos visszaesés Murszi elnöki működése alatt következett be. Ennek ellenére az eltávolítását 2014-ben a megkérdezettek 43 százaléka helytelenítette. A Muszlim Testvérekkel rokonszervezők aránya látványosan visszaesett: az átmeneti időszak kezdetén 75, 2014-ben 38 százalékos támogatottsággal rendelkeztek. Ennek ellenére ez utóbbi adat elgondolkodtató, mivel nem pusztán a társadalom megosztottságáról, hanem az „autoritárius konszolidáció” közepette a szervezet továbbra is meglévő jelentős bázisáról tanúskodott.³

A demokratikus átalakuláshoz fűződő illúziókból történő nagyfokú kiábrándulás nem pusztán Egyiptomban, hanem az „arab tavasz” átalakulási folyamatát 2010 decemberében elindító, az arab világ legszekulárisabb államának tekintett Tunéziában is jelentkezett. (A demokráciát minden más kormányformánál jobbnak tartó válaszadók a 2012-es tunéziái mintában 63, 2014 tavaszán 48 százalékot képviseltek. Egy erőskezü vezető hatalomra kerülését preferálók aránya az említett intervallumban 37-ről közel 60 százalékra növekedett. A válaszadók 51 százaléka úgy vélte, hogy az „arab tavasszal” kezdődő átalaku-

2 A Human Rights Watch 2015 januárjában nyilvánosságra hozott jelentése szerint az emberi jogok tiszteletben tartása terén a puccs után kialakult, a modern Egyiptom történetében páratlan válsághelyzet 2014-ben is folytatódott. 2013 júliusa és 2014 májusa között több mint 41 ezer ember került letartóztatásba, akik közül 29 ezer a Muszlim Testvérekhez tartozott. A bíróság több mint 1200 halálos ítéletet hozott, közülük 259 elítélt az iszlamista szervezetnek a tagja volt. Ez utóbbiak között volt Mohamed Badie, a Muszlim Testvérek vezetője. A fellebbviteli fórum végül is 220 halálos ítéletet hagyott jóvá. A biztonsági szervek legdrasztikusabb fellépésére a Muszlim Testvérek 2013. augusztusi tiltakozó akciónak szétverésekor került sor, amelynek közel ezer halálos áldozata volt. *World Report 2015 (Events of 2014)*, Human Rights Watch, 2015.

3 Wike, Richard: *Key takeaways from our Egypt survey*. *pewresearch.org*, 2014. 05. 22.

lás eredményeként a helyzet jelenleg rosszabb, mint a 2011 januárjában elűzött diktátor, Ben Ali időszakában. Az itteni Muszlim Testvérek befolyása 2014 tavaszára szintén jelentősen visszaesett.)⁴ A politikai folyamatok illetően való fordulatát a fent említett tényezők mellett megkönnyítette a tekintélyelvű hatalomgyakorlás mélyen gyökerező tradíciója az arab térségben. Abban, hogy az „arab tavasszal” kezdődő posztautoritárius átmenet a Nílus-parti országban nem teremtett egy szilárdabb fundamentumot, az is szerepet játszott, hogy a hadsereg, a mubáraki hatalmi elit mellett a másik fő erőközpontot képező Muszlim Testvérek sem voltak érdekeltek a demokratikus átalakulásban. Az iszlamisták számára a demokrácia játékszabályai főként hatalmi helyzetbe kerülésük szempontjából voltak fontosak, igazából ők is hosszabb távra kívántak berendezkedni.

Az amerikai regionális stratégia változásai

Az „arab tavasz” első időszakában a Muszlim Testvérek nemzetközi mozgalmának részét alkotó közel-keleti szerveződések több országban, így Marokkóban, Tunéziában, Egyiptomban a végrehajtó hatalom sáncai mögé kerültek, s huzamosabb időn át a szíriai ellenzéki tömörülésen belül is fajsúlyos szerepet játszottak.⁵ Térnyerésüket az Egyesült Államok regionális stratégiájában bekövetkező módosulás is elősegítette. Obama elnök még 2010 augusztusában titkos utasítást adott egy összegzés elkészítésére, mely az arab világban meglévő feszültség várható kihatásaival és az amerikai politika ebből adódó feladataival foglalkozott. A Dennis B. Ross vezette szakértői csoport 18 oldalas jelentése – melyből fragmentumokat időközben kiszivárogtattak – úgy vélte, hogy mélyreható változások nélkül a térség számos országában belső robbanással kell számolni. A leginkább fenyegetőnek az egyiptomi helyzetet tekintették. A fő dilemmát Washington számára az jelentette: hogyan lehet az Egyesült Államok stratégiai szövetségesei közé tartozó itteni autoritárius államokban számottevő reformokat véghezvinni. Hogyan lehet egyensúlyt teremteni Amerika hosszú távú stratégiai érdekei s aközött, hogy a változások nyomán ne alakuljon ki nagyfokú instabilitás. Obamának meggyőződése volt, hogy a status quo politika átértékelése, a demokratikus kormányok létrejötte Washington térségbeli stratégiai pozícióit is erősíteni fogja.⁶

Ebben a vonatkozásban volt bizonyos kontinuitás az előző adminisztráció közel-keleti irányvonalával. A Bush-adminisztráció Egyiptomra is fokozott nyomást gyakorolt a demokratizálás érdekében. Condoleezza Rice külügyminiszter a kairói American University hallgatóinak 2005 júniusában tartott előadásában kifejtette, hogy az Egyesült Államok a térségben a demokrácia rovására évtizedeken át a stabilitást részesítette előnyben. Mivel ez nem hozta meg a várt eredményeket, a demokratikus aspirációk felkarolása kap majd a jövőben prioritást. Rice elismerte, hogy a demokratikus alapértékek megvalósulását befolyásolják az eltérő történeti sajátosságok.⁷ Amerikai részről ekkor az egyiptomi

4 *Tunisian Confidence in Democracy Wanes.* *pewglobal.org*, 2014. 10. 15.

5 A Muszlim Testvéreknek több mint 70 országban, köztük az Egyesült Államokban és több EU-államban vannak szervezetei. A Muszlim Testvérek Nemzetközi Szervezetének az élén a legnagyobb és legrégebbi csoportosulásnak, az egyiptominak a mindenkori vezetője áll.

6 Landler, Mark: *Secret Report Ordered by Obama Identified Potential Uprisings.* *New York Times*, 2011. 02. 16.

7 Secretary Condoleezza Rice: *Remarks at the American University in Cairo.* *state.gov*, 2005. 06. 20.

ellenzéki körökkel való kapcsolatokat is megpróbálták kiszélesíteni. A Muszlim Testvérek parlamenti képviselőivel való „nem hivatalos” konzultációk a 2005-ös egyiptomi választások után kezdődtek. A csoportosulás parlamenti frakcióvezetője, Szaad al-Katátní 2006. decemberi cikkében a „mérsékelt iszlamisták”, illetve az Egyesült Államok és az EU közötti konstruktív párbeszédet sürgetett. Hangsúlyozta, hogy egyfelől az iszlamistáknak jóval árnyaltabb képet kell kialakítaniuk a Nyugatról, másfelől a nyugati hatalmaknak is egyértelműbb álláspontot kell kialakítaniuk a közel-keleti demokratizálás kérdésében. A Hamász győzelmével végződő, 2006. januári palesztin választások ellenséges nyugati fogadtatására utalva a szavak és a tettek közötti szakadék veszélyeire figyelmeztetett.⁸ 2007 nyarán egy ismert amerikai szakértő, Marc Lynch a Muszlim Testvérek vezetőjéhez intézett „memorandumában” úgy vélte, hogy a szervezet számos politikai állásfoglalása kétértelmű. A Muszlim Testvérek megnyilvánulásairól nem lehet eldönteni, hogy a szélsőséges eszmékkel szembeni „tűzfal” vagy ezek számára egyfajta „transzmissziós szíj” az igazi céljuk.⁹ Egy nem sokkal korábban a *Foreign Affairs*-ben megjelent elemzés pedig arra figyelmeztetett, hogy amennyiben az Egyesült Államok meg akar birkózni a muszlim világban végbemenő „megújodásból” eredő veszélyekkel, akkor különbséget kell tennie a radikális szervezetek és az olyan csoportok között, mint a Muszlim Testvérek. Ez utóbbi szerveződéssel párbeszédet kell folytatni, de az egyes országokban lévő szervezeteik közötti különbséget figyelembe kell venni.¹⁰

A formálódó új külpolitikai vonal hatása érzékelhető volt a vezető amerikai tisztviselők megnyilatkozásaiban és az „arab tavasz” eseményeire történő, látszólag „tétova” washingtoni reakciókban.¹¹ Az átalakuló amerikai stratégia elvi mozgatóit Barack Obama 2011. május 19-én, az amerikai külügyminisztériumban elhangzó, jelentős visszhangot keltő beszédében is megismételte.¹²

Az Egyesült Államok a pozícióinak megszilárdítását a reformok előmozdítása mellett a közel-keleti hatalmi egyensúly részleges megváltoztatása révén akarta elérni. Washington zöld utat biztosított ahhoz, hogy a jelentősebb belső támogatottsággal rendelkező Muszlim

8 Saad el-Deen al-Katátny: *Dialogue between Islamists and the West a necessity*. *ikhwanweb.com*, 2006. 12. 15.

9 Lynch, Marc: *Memo to the MB: How to talk to America?* *ikhwanweb.com*, 2007. 08. 21.

10 Leiken, Robert S. – Brooke, Steven: *The Moderate Muslim Brotherhood*, *Foreign Affairs*, 2007. március-április.

11 A vezető kormánytisztviselők közül különösen Hillary Clinton 2011. január 13-án elhangzott dohai előadása keltett nagyobb visszhangot. A „Fórum a jövőről” címmel rendezett konferencián kijelentette, hogy a régió legtöbb országában az embereknek elegendő van a korrupciós intézményekből, a megmerevedett politikai rendszerekből. A nép reformokat, effektívebb, nyitottabb kormányzást követel. Egyre több helyen tapasztalható, hogy a régió fundamentumai „a homokba süllyednek”. Egy új, dinamikus Közel-Kelethez szilárdabb alapokat kell teremteni. A hatalmi elitet arra biztatta, hogy „investáljanak a jövőbe”, partnerként, s ne ellenséggént kezeljék a civil társadalmat. Egyúttal figyelmeztette a térségbeli vezetőket, hogy ha továbbra sem adnak „pozitív víziót” a társadalmuknak, szélsőséges csoportok fogják a keletkezett űrt betölteni. *Forum for the Future: Partnership Dialogue Panel Session with Q&A Session, Remarks, Hillary Rodham Clinton, Doha*. *state.gov*, 2011. 01. 13.

12 Az elnök többek között hangsúlyozta, hogy Washingtonnak nem pusztán a térség stabilitása, hanem az itt élő emberek legitim aspirációinak felkarolása is a feladata. Ezért támogatni fogják a reformokat, a demokráciára való átmenetet a térségben. Az „arab tavasz” mellett a beszéd másik fontos témája az izraeli–palesztin rendezés volt. Az elnök kijelentette, hogy a határoknak területcserékkel az 1967-es vonalakra, azaz az 1949-es fegyverszüneti egyezményben rögzített status quo-ra kell alapozódniuk. *Remarks by the President on the Middle East and North Africa*, *whitehouse.gov*, 2011. 05. 19.

Testvérek a fent említett országokban választások révén hatalmi helyzetbe kerüljenek.¹³ Egy másik észak-afrikai államban, Líbiában a NATO katonai beavatkozására került sor. A civilek védelmével indokolt lépés valós stratégiai célja a Kaddáfi-rendszer megdöntése, a politikai szerkezet átalakítása, az olajforrások biztosítása mellett az országnak a nyugati biztonsági rendszerbe való integrálása volt. A vázolt folyamat betetőzője lett volna a síita alavita kisebbség által dominált szíriai rezsimnek az ellenzéki megmozdulások hatására történő „bedőlése” és a szunnita többségre támaszkodó új kormányhatalom kiépülése. Ez egyben Irán és Oroszország regionális hatalmi aspirációit is nagyban aláásta volna.

Az elképzelések azonban futóhomokra épültek, s az érdekek kemény falába ütközve a folyamatok más irányt vettek. A szunnita mezőben főleg a Muszlim Testvéreknek a regionális hatalmi struktúrába való beépülése verte ki a biztosítékot. Ebben a vahhábita Szaúd-Arábia és több öböl menti állam Irán expanzív törekvéseinél is nagyobb veszélyt látott. Annak ellenére, hogy a Muszlim Testvérek részéről számos alkalommal élesen bírálták a „síita nagyhatalom” politikáját, ellenfeleik úgy vélték, hogy a szunnita szerveződés és Irán közötti ellentétek nem áthidalhatatlanok. Egy ilyen alternatíva lehetősége – párosulva a Muszlim Testvéreknek az iszlám és a demokratikus alkotmányos berendezkedés összeegyeztethetőségét hirdető nézeteivel – az „arab tavasz” nyomán előállt új helyzetben életveszélyes politikai kihívás volt Rijád számára. A térségbeli vihar 2012 végéig tartó első fázisának egyik fő veszteseivé a korábbi évtizedben mindinkább talajt vesztő nacionalista hatalmi csoportok váltak. Az ellenük irányuló agitációban a Muszlim Testvérek különösen Egyiptomban és Tunéziában jelentős szerepet játszottak. E periódusban az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek a hön óhajtott stratégiai cél, a damaszkuszi őrsváltást, a „síita félhold” összezsugorítását nem sikerült elérniük.

A térségbeli átalakulásban éles fordulatot jelentett a formálódó szunnita tengelynek – ahová kezdetben Szaúd-Arábia és öböl menti szövetségesei, valamint Jordánia tartoztak –, valamint a „csendestárs” Izraelnek a Muszlim Testvérek térnyerésének visszaszorítását célzó, 2012 őszétől kibontakozó ellenoffenzívája. Az Izrael és a Muszlim Testvérekhez kapcsolódó Hamász között novemberben kirobbant újabb gázai konfliktus is részben ebbe a sorba illeszkedett. A status quo-hatalmak és szövetségeseik legjelentősebb frontáttörésére az említett 2013. júliusi egyiptomi puccsal került sor. Az ancien régime hatalmának „tűz-zel-vassal” történő visszaállítását az ország stratégiai fontossága miatt az emberi jogok, a demokratikus értékek tiszteletben tartását elvileg kiemelt prioritásként kezelő washingtoni adminisztráció bizonyos fenntartásokkal ugyan, de elfogadta. A másik leginkább

13 A Muszlim Testvérek politikai felértékelődését sokan aggodalommal szemlélték. Az egyik legnevesebb amerikai Közel-Kelet-szakértő, Shadi Hamid e periódusban megjelent cikkében igyekezett eloszlatni az adminisztráció berkeiben is jelentkező aggályokat. A Brookings Intézet dohai központjának kutatási igazgatója hangsúlyozta, hogy a „mainstream iszlamista organizációk” közé sorolt egyiptomi, tunézi, jordániai Muszlim Testvérek figyelemre méltó pragmatikus hajlandósággal rendelkeznek. Hogy Amerika szempontjából kedvező irányba lehessen terelni a gyorsan változó közel-keleti helyzetet, stratégiai dialógust kell folytatni a mainstream iszlamista szerveződésekkel. (Hamid, Shadi: *How Islamists Will Change Politics, and Vice Versa*. *Foreign Affairs*, 2011. május-június.) Hillary Clinton 2011. június 30-án, budapesti tárgyalásai befejeztével Orbán Viktor magyar miniszterelnökkel tartott sajtókonferenciáján egy kérdésre válaszolva elismerte, hogy az Egyesült Államok több éve „korlátozott mértékű” kapcsolatot tart fenn az egyiptomi Muszlim Testvérekkel. A külügyminiszter, aki márciusban járt a közel-keleti országban, hangsúlyozta: az egyiptomi változások közepette országának érdeke, hogy kapcsolatot tartson a békés átalakulásban érdekelt politikai erőkkel. Így a Muszlim Testvérek képviselőivel is nyitottak a dialógusra. (*Secretary Clinton's Remarks with Hungarian PM Viktor Orbán, secretaryclinton.wordpress.com*, 2011. 06. 30.)

érintett államban, Tunéziában az ancien régime felülkerekedésének utat nyitó fordulat a belpolitikai erőviszonyok, a politikai kultúra eltérései miatt békés úton ment végbe. A Muszlim Testvérek helyzete az Aszad-ellenes szíriai ellenzéki koalíción belül is meggyengült. Az országban kialakult, mind kiterjedtebbé váló biztonsági vákuumban a szalafita–dzsihadista szervezetek térnyerése felgyorsult. Ez jelentős szerepet játszott abban, hogy az első világháború alatt született Sykes–Picot-egyezményre épülő levantei határok újabb pontokon megkérdőjeleződtek.¹⁴ Az itteni események fókuszában álló két államban, Irakban és Szíriában az etnikai-vallási törésvonal mentén történő szétválást megkönnyítheti, hogy a nemzetté válás folyamata egyik országban sem ment végbe, továbbá hogy a két állam korábbi pánarab integráló ideológiája, a baaszizmus a 2003-as amerikai invázió utáni hatalmi változások következtében Irakban háttérbe szorult, vonzereje Szíriában a 2011-ben kirobbant polgárháború következtében még inkább meggyengült. Egy új hatalmi status quo formálódását még összetettebbé teszi, hogy az itteni átalakulás párhuzamos a szélesebb értelemben vett fekete-tengeri zóna geostratégiai felértékelődésével

A feltételek változása az Egyesült Államok regionális prioritásaiban is változásokat eredményezett. Washington törekvéseinek egyik fontos elemévé vált az Iránnal való stratégiai detente megteremtése. Ez de facto egyet jelent Teherán fajsúlyos regionális tényezőként való elismerésével. Ennek ellenére nem valószínű, hogy a befolyási övezetek újraosztása során Irán a határaitól a Földközi-tengerig terjedő övezetben a korábban megszerzett jelentős stratégiai pozícióit veszteségek nélkül meg tudja őrizni. Ez ellentétes a „síita nagyhatalom” fő térségbeli ellenlábasainak, Szaúd-Arábiának, Izraelnek és Törökországnak, sőt magának az Egyesült Államoknak az érdekeivel. A helyzet összetettségét mi sem jelzi jobban, hogy Irakban az Egyesült Államok többek között Iránnal, Szíriában pedig a sivatagi királysággal együttműködve lép fel a szunnita Iraki–Levantei Iszlám Állam (Iszlám Állam) expanziójával szemben. A más vallási irányzatokkal szemben rendkívül intoleráns, Szíriában és Irakban jelentős területeket ellenőrzése alá vonó, magát iszlám kalifátusnak tekintő szerveződés egyik fő célja Szaúd-Arábia megszerzése, az iszlám két legszentebb helyének, Mekkának és Medinának az ellenőrzése, az itteni hatalmas olajgazdagság monopolizálása. Az Iszlám Állam a szaúdi rendszer számára jelenleg a Muszlim Testvéreknél és a síita riválisnál is nagyobb veszélyt jelent. Ennek ellenére a Rijád és Teherán közötti detente egyelőre eléggé kérdéses.

Szaúd-Arábia a szunnita tengelyt igyekszik katonailag is megszervezni, s ebben nagyban épít a legütőképesebb haderővel rendelkező Egyiptom támogatására. Nagy kérdés azonban, hogy ennek Kairó milyen mértékben tud eleget tenni, mivel számos biztonsági kihívással kell szembenéznie. A vízfelhasználás kapcsán a Nílus-medence országaival

14 A Sir Mark Sykes és François Georges-Picot által 1916 májusában aláírt titkos brit–francia egyezmény a török birodalom kisázsiai területeinek felosztásáról rendelkezett: a „földrajzi Szíriát”, Kilikiát francia, Mezopotámiát brit érdekszférába helyezte, a Jordán folyótól keletre lévő területeket is magában foglaló Palesztina pedig nemzetközi ellenőrzés alá került volna. A határokat azonban a Népszövetség első világháború után életre hívott mandátumrendszere több ponton is módosította. A palesztinai mandátumot időközben magának biztosító londoni kormány a Jordán folyótól keletre lévő területeket 1921-ben leválasztotta, s az itt létrejövő Transzjordániát brit védnökség alá helyezte. Az úgyszintén ebben az évben létrejött iraki államhoz 1925-ben hozzácsatolták az eredetileg francia érdekszférába tartozó moszuli régiót. A kemáli török nemzeti ellenállás sikere nyomán a franciák lemondtak Kilikiáról, s a szíriai mandátumterületről leválasztva 1926-ban létrehozták Libanont. A határokat, fegyverszüneti vonalakat a második világháború után főképp Izrael Állam létrejötte és a közel-keleti háborúk módosították.

éleződő vita mellett az eddigi jemeni államszerkezet de facto szétesésével növekedett a Vörös-tenger déli bejáratának, a Szuezi-csatorna forgalma miatt Egyiptom számára kulcsfontosságú Báb-el-Mandeb-szorosnak a veszélyeztetettsége. A fő biztonsági kihívást jelenleg a Sínai-félszigeten működő, illetve az innen kiinduló terrorcsoportok jelentik, melyek fő erejét az Iszlám Állam vezetőjének 2014 novemberében hűségesküt tett *Anszar Bajt al-Makdisz* (A Szent Hely Házának Védelmezői) nevű szervezet alkotja. Az Iszlám Állam vezetője, Abu Bakr al-Bagdádi novemberi üzenetében a kalifátus új területei között említette a „Sínai Tartományt”. A kairói vezetés számára a szomszédos Líbiában kialakult helyzet is rendkívül nyugtalanító, ahol a NATO közreműködésével végrehajtott rezsimváltás stabilitás helyett káoszt eredményezett. Egyiptom Algériával, az Egyesült Arab Emírségekkel s Szaúd-Arábiával karöltve aktív támogatást nyújt az iszlamistákkal harcoló líbiai erőknek.

A tanulmány a továbbiakban az egyiptomi Muszlim Testvérek és ellenlábasaik között az átmeneti korszakban lezajló hatalmi harcot járja körül, mely az ancien régime győzelmé ellenére nem tekinthető egy lezárt fejezetnek. Nem valószínű ugyanis, hogy az autoritárius konszolidáció a sokasodó társadalmi-gazdasági problémákat orvosolni tudja, s a mély társadalmi gyökerekkel rendelkező, közel kilencvenéves iszlamista szerveződést végképp a történelem süllyesztőjébe tudja küldeni. A belső társadalmi-politikai kihívások kezelését, a modernizáció dinamizálását külső tényezők is nagyban befolyásolják. Ezek között első helyen kell említeni, hogy egyelőre nem látni, hogy az „arab tavasz” nyomán elindult átalakulási folyamat mikor és milyen körülmények között jut majd nyugvópont-ra. Nem tudni, hogy a régióban zajló hatalmi küzdelem milyen hatással lesz a szunnita tengely országaira, melyek közé a puccs után Egyiptom is feliratkozott. A konszolidáció hátráltató, az instabilitást erősítő tényező az Európa Unió világgazdasági, világpolitikai pozíciójának gyengülése, az euro-mediterrán kapcsolatrendszer elszürkülése.

Az 1952 utáni korszak jellemzői, az „arab tavasz” kezdete

A jelenlegi egyiptomi rendszert az 1952. júliusi forradalmat végrehajtó hadsereg alapozta meg. A monarchiát köztársasági államformával felváltó katonatisztek hatalmukba kerítették az államgépezetet, a gazdasági-társadalmi elmaradottságot strukturális reformokkal, illetve etatista modernizáció révén akarták mérsékelni. Ezzel azonban a fejletlen termelőerők növekedési feltételeit nem tudták megteremteni. A gazdaság dinamizálását szolgáló, az 1970-es években kezdődő liberalizálási lépések még inkább kiélezték a szociális feszültséget az országban. A forradalom után a hatalom új birtokosai neopatrimoniális elnöki rendszert építettek ki. A politikai érdekintegrációt Gamál Abdel Nasszer (1918–1970) elnöki időszakában egyetlen, több változáson átment pártképződmény (Felszabadulási Tömörülés, Nemzeti Unió, Arab Szocialista Unió), utódai alatt pedig a Nemzeti Demokrata Párt (NDP) dominálta hegemon pártrendszerrel próbálták biztosítani.¹⁵ A létrejött

¹⁵ Az 1952-es forradalmat ténylegesen irányító Nasszer formálisan 1954-ben lett az ország első számú vezetője, az 1956. júniusi népszavazással pedig „alkotmányosan” is elnökké választották. 1970 szeptemberében bekövetkező haláláig ő töltötte be ezt a tisztséget. A helyére lépő Anvar asz-Szadat (1918–1981) iszlamista merénylet áldozatává vált. Az addigi alelnök Mubárak 1981 novemberében lett az ország államfője.

struktúrában a parlament alsó- és felsőháza, a Népi Gyűlés és a Súra Tanács alárendelt szerepet játszott. Az 1950-es évektől formálódó új hatalmi elit számára a fő ideológiai fundamentum a pánarab nacionalizmus volt. Azonban az 1967-es harmadik arab–izraeli háborúban elszenvedett megalázó vereség, az arab tömegek szemében karizmatikus tekintéllyel rendelkező Nasszernek a politikai színpadáról való távozása és a modernizációs kudarcok nyomán az irányzat vonzereje nagyban csökkent.

Ezzel párhuzamosan a nacionalizmust „külső adaptációnak”, a hívők közösségét a válás mint fő összefűző kötelék alapján egy nemzetnek tekintő, a társadalom „átépítésének” szükségességét hirdető populista fundamentalista csoportok aktivitása számottevően erősödött. Egyiptomban a politikai iszlám meghatározó tényezői az 1920-as évek végén színre lépő Muszlim Testvérek voltak.¹⁶ A szervezetet a nasszeri időszakban illegalitásba szorították, az ezt követő évtizedekben egészen a mubáraki korszak végéig féllégális státuszt élveztek. E periódusban a csoportosulás politikai stratégiájának formálására azok a vezetők gyakoroltak irányadó befolyást, akik a korábbi évtizedek radikalizmusán túllépve a fennálló rendszer fokozatos átalakítására, illetve az iszlám és a demokrácia „összeegyeztetésére” törekedtek.¹⁷ A konfrontatív álláspontot képviselő kisebbségből sokan elhagyták a szerveződést, s radikális organizációkat hoztak létre.¹⁸ A Muszlim Testvérek független mezben induló jelöltjei a 2005-ös parlamenti választásokon jelentős sikert értek el, a szervezet a törvényhozásban a legnagyobb ellenzéki erővé vált.¹⁹

16 A szervezetet Ahmed Haszan al-Banna (1906–1949) Iszmáilijában hozta létre 1928-ban. Az erősen centralizált csoportosulás politikai platformja Egyiptom felemelkedése legfőbb előfeltételének a politikai intézményrendszer megváltoztatását, a Koránra alapozott alkotmány kidolgozását, a társadalmat megosztó többpártrendszer eltörlését, a társadalom erőt egyesítő politikai tömörülés létrehozását tartotta. A Muszlim Testvérek mind a kapitalista, mind pedig a bolsevik típusú modernizációs úttól elhatárolták magukat. Gazdaságfilozófiájuk középpontjába a társadalmi igazságosság, a gazdasági függetlenség elvét állították, s kiterjedt karitatív tevékenységet folytattak. Haszan al-Banna számára a végcél az iszlám államok uniója volt, igaz, ez nála nagyon távoli célként jelent meg. Szerinte az ehhez vezető út több lépcsőn keresztül vezet. Az első lépés hazája függetlenségének kivívása, a Nilus-völgy egységének, vagyis Egyiptom és Szudán uniójának megteremtése. Az ezt követő fázisban jöhet létre az arab államok, majd végül az iszlám népek egyesítése és a kalifátus intézményének helyreállítása. A szervezet titkos apparátusa több politikai merényletet hajtott végre, a módszert az ellenfelek is követték, maga Haszan al-Banna is egy ilyen megtorló akció áldozatává vált.

17 Ennek az irányzatnak az egyik fő szószólója az egyiptomi származású, jelenleg Katarban élő Júszuf al-Karadáví, a Muszlim Testvérek nemzetközi mozgalmának jelenlegi fő teoretikusa. Amerika iraki invázióját követően „Állam az iszlámban” címmel megjelent írásában hangsúlyozta, hogy a többpárti demokrácia összeegyeztethető az iszlámmal. De azt is hozzátette, hogy az iszlám elsőbbséget élvez a demokráciával szemben, mivel megteremti azokat az alapokat, amelyeken az „virágzik”. Az iszlám ellene van annak, hogy a közösséget olyanok vezessék, akik nem bírják a tömegek bizalmát. Karadáví írása olyan időszakban jelent meg, amikor Washington egyre erősebb nyomást gyakorolt a térségbeli rezsimre a demokratizálás érdekében.

18 Az 1970-es években színre lépő és a későbbi radikális csoportokra is nagy hatást gyakorolt a Muszlim Testvérek Haszan al-Banna utáni szellemi vezetőjének, Szajjid Kutbnak (1906–1966) az eszmeisége. A modernizmustól elforduló, Nasszer által bebörtönzött és kivégeztetett gondolkodó nézetait a legrészletesebben az „Ütjelzők” címmel 1964-ben kiadott írása tartalmazza. Kutb központi kérdésnek az Allah szolgálatát elutasító „barbár” társadalmak, illetve politikai erők elleni harcot tartotta. Hangsúlyozta, hogy az „isten renddel” szemben álló szekuláris rendszerek átalakítását a politikai hatalom megragadásával lehet elérni. Kutb hangsúlyozta, hogy az iszlám forradalomnak szembe kell szállnia a nyugati befolyással, mivel a veszternizáció, a „zsidók és keresztények” útjának követése magát a vallást veszélyezteti. Csak a sariára alapozott berendezkedés megvalósulása esetén szabadulhat meg az ember a többi ember szolgálatától.

19 A választásokon a Muszlim Testvéreket támogató „független” jelöltek a mandátumok közel 20 százalékát szereztek meg. Ez jelentős változás volt a 2000-ben tartott voksoláshoz képest, amikor a mandátumok alig 4 százalékát tudták megszerezni. Gazdik Gyula: *Egyiptomi parlamenti választások: előzmények, eredmények, jövőbeni kérdőjelek. SVKI Elemzések* 2011/1.

A terrorizmus elleni háború fejleményei és a Közel-Kelet politikai arculatának átalakítására irányuló amerikai törekvések kapcsán a Mubarak-rezsim és legfontosabb nyugati szövetségese, az Egyesült Államok között több kérdésben is komoly törésvonal jelentkezett. A szakadék mélyülését jelezte, hogy Mubarak a 2004. áprilisi tárgyalásait követően csak az Obama-adminisztráció hivatalba lépése után, 2009-ben látogatott Washingtonba. Az időközben ismertté vált WikiLeaks-kiszivárogtatásokból kitűnik, hogy Kairó súlyos hibának tartotta Szaddám Huszein rendszerének megdöntését, mivel ez a lépés a fő térségbeli rivális, Irán tényerését erősítette. Az elnök naivnak tartotta azt a feltételezést, hogy a demokrácia gyökeret ereszthet Irakban, illetve a Közel-Keleten. Mubarak arra is emlékeztette az amerikai vendégeit, hogy ő már annak idején figyelmeztetett a 2006-os palesztin választások megtartásának veszélyeire, melyek a Hamász várható sikere nyomán annak patrónusát, Iránt Egyiptom „küszöbéhez” engedik.²⁰ Kairó a biztonságát érzékenyen érintő „palesztin kártyát” nem akarta más arab országnak átengedni. A 2008–2009-es gázai háború után egyiptomi részről a palesztin nacionalisták és iszlamisták megbékítésére törekedtek, s nyomást gyakoroltak a Hamászra, hogy a korábbi elutasító magatartását átértékelve legyen részese az izraeli–palesztin rendezésnek. Mubarak az amerikai szándék ellenére a komolyabb liberális politikai reformoktól elzárkózott. Úgy vélte, hogy egy ilyen nyitás a legfőbb belső ellenfélnek tartott Muszlim Testvérek malmára hajtja a vizet. A 2005-ös választásokat követő években a represszió felerősödött, ennek szenvedő alanyai az iszlamisták mellett liberális ellenzéki csoportok voltak. Ez utóbbiak közül különösen az Április 6. Mozgalom ifjú aktivistáinak tevékenysége váltott ki jelentősebb visszhangot.²¹

A kormányzat ellenzékkel szembeni kemény fellépése miatt a 2010-es parlamenti választáson az ellenzéki csoportok nagyon kevés mandátumhoz jutottak. A mubarak-i korszak utolsó hónapjaiban megválasztott képviselő-testület azonban érdemi munkát már nem tudott végezni: az „arab tavasz” vihara Tunézia után 2011 januárjában Egyiptomra is áterjedt. A szünni nem akaró megmozdulásokat Mubarak reformígéretekkel, új kormány és alelnök kinevezésével próbálta leszerelni. Ezzel azonban nem sikerült a feszültséget oldania, ráadásul az Egyesült Államok is mindinkább kihátrált szövetségese mögül. Washington és főbb nyugati partnerei a „rendezett átmenet” stratégiáját állították előtérbe. Ennek keretében eleinte szükségesnek vélték, hogy az elnök megbízatása végéig, 2011 szeptemberéig hivatalban maradjon. A fordulat levezénylésében döntő szerepet szántak Mubarak bizalmasának, a titkosszolgálat éléről az alelnöki székbe került Omár Szulejmánnak. A Muszlim Testvérek esküdt ellenségének számító tábornok, aki fontos szerepet játszott az Egyesült Államokkal és Izraellel való biztonsági együttműködésben, az izraeli–palesztin feszültségforrások kezelésében, az ABC hírtelevízióknak adott február 6-i interjújával azonban olajat öntött a tűzre. Az ismert sztárrporter, Christiane Amanpour kérdéseire válaszolva többek között kijelentette, hogy a tömegmegmozdulásokat leginkább az iszlamisták gerjesztik, s az egyiptomi nép még nem érett a demokráciára. A de-

20 A Selection from the Cache of Diplomatic Dispatches, Portrait of Mubarak, Embassy Cairo, *New York Times*, 2009. 05. 19.

21 A jórészt Facebook-on szerveződő csoport eredetileg a Mahallat-el-Kubra-i textilgyár munkásainak 2008. április 6-ra meghirdetett sztrájkjának támogatására jött létre. A rendszert élesen bíráló szerveződés képviseltette magát az Ifjúsági Mozgalmak Szövetségének 2008. decemberi New York-i találkozásán. Céljaik között fő helyen szerepelt a fennálló autoritárius berendezkedés parlamenti demokráciával való felváltása.

monstrációk mielőbbi beszüntetését, a politikai dialógus fontosságát hangsúlyozó alelnök Mubárak azonnali távozását nem tartotta volna szerencsésnek. Formálisan tagadta, de közvetve nem zárta ki, hogy a szeptemberre tervezett elnökválasztáson jelöltetné magát.²²

Az alelnök nyilatkozata egyértelmű figyelmeztetés volt Washington felé, hogy a demokrácia „kiterjesztése” az iszlamistákat hozza majd helyzetbe a legnépesebb arab országban. Az ellenzék körében egyik fő bűnbaknak tekintett Omár Szulejmán nyilatkozata – aki ellen beiktatása napján, január 29-én merényletet kíséreltek meg – nemzetközileg is nagy visszhangot keltett. A Fehér Ház sajtótitkára különösen szerencsétlennek tartotta azt a megállapítást, hogy az arab ország még nem érett a demokráciára. John Biden amerikai alelnök pedig egyértelmű intézkedéseket követelt egyiptomi kollégájától, hogy az ellenzék bevonásával tegyenek határozott lépéseket az átmenet visszafordíthatatlanná tétele érdekében. Omár Szulejmán politikai mozgásteret azonban mindinkább leszűkült, az ellenzék képviselőivel kezdeményezett dialógusa gyorsan megszakadt. Utolsó hivatalos ténykedés-ként február 11-én bejelentette, hogy Mubárak elnök az országban kialakult helyzet miatt elhatározta, hogy lemond, és a fegyveres erők vezetését bízta meg az ügyek intézésével.²³

Az átmeneti korszak első szakasza, a hadsereg politikai törekvései

2011 februárjában a katonák a saját soraikból származó elnököt abban a reményben menesztették, hogy e lépéssel az általuk teremtett hatalmi szerkezetet legalább részben megővhatják. A kairói őrsváltás után kezdődő átmeneti korszakban a hatalom centrumába a Fegyveres Erők Legfelső Tanácsa (FELT) került. A korábban az államfő irányítása alatt álló 19 tagú testület vezetője Mohamed Huszein Tantávi védelmi és hadiipari miniszter lett.²⁴ A tábornok ideiglenesen az államelnöki teendők gyakorlását is átvette. A FELT február 13-án közzétett rendelete előírta a parlament alsó- és felsőházának a feloszlását, a hatályos alaptörvény felfüggesztését, az alkotmánymódosítás előkészítését. A katonai vezetők azt is bejelentették, hogy az átmeneti időszakban a testület rendeleti úton fog kormányozni, s hat hónapig vagy a parlamenti és elnökválasztásokig fogják az ország ügyei- nek irányítását ellátni.²⁵

A katonák a hatalom megtartását főképp a politikai játéktér kiszélesítésével, illetve alkotmányjogi változásokkal próbálták biztosítani. Ezek első lépcsőjét a március 19-i népszavazáson jóváhagyott, kilenc pontból álló alkotmánymódosítás jelentette. A FELT szempontjából az 1971-es alkotmányt módosító csomag legfontosabb elemét a 189. cik-

22 Egypt's Vice President Omar Suleiman, 'The Islamic current has pushed these people'. *ABC News*, 2011. 02. 06.

23 *Text of Omar Suleiman's Address*. *New York Times*, 2011. 02. 11.

24 A Mubárak bizalmasának számító, a miniszteri funkciót 1991 óta betöltő tábornok tevékenységének a megítélése Washingtonban nem volt különösebben kedvező. Egy 2009-es WikiLeaks-táviratból kitérnék, hogy amerikai részről különösképp azt nehezményezték, hogy nem hajtotta végre a hadseregnek a regionális biztonsági feltételrendszer változása nyomán szükségessé váló reorganizálását, továbbá hogy vezetése időszakában az egyiptomi haderő taktikai és műveleti képessége nagyban romlott. (*A Selection From the Cache of Diplomatic Dispatches, Government and Human Rights, Embassy Cairo*, *New York Times*, 2009. 03. 31.) Omár Szulejmánnal ellentétben Tantávi az izraeli döntéshozók körében sem örvendett különösebb népszerűségnek. Leginkább azt vetették a szemére, hogy akadályozta a Gázába irányuló fegyvercsempészet elleni koordinált fellépést. Leigh, David – Ball, James: *Latest WikiLeaks cables reveal Israel's fears and alliances*. *The Guardian*, 2011. 04. 07.

25 *Text of Communiqué No. 5 issued by the Egyptian military Sunday*. *mclatchydc.com*, 2011. 02. 13.

kely kiegészítése képezte, amely többek között előírta, hogy a létrejövő parlament a működése megkezdését követően hat hónapon belül alkotmányozó gyűlést nevezzen ki az új alaptörvény kidolgozására.²⁶ Ezzel sikerült megakadályozni a liberális politikai csoportoknak azt a törekvését, hogy az alkotmányozás megelőzze a parlamenti választásokat. A voksolás mindenestre jól érzékeltette, hogy a társadalmon belül kisebbségben vannak azok az erők, amelyek a korábbi centralizált rendszer gyors lebontását, a demokratizálás átfogóbb térnyerését szorgalmazzák. A többség a struktúra részleges átalakítását, a „mielőbbi konszolidációt” támogatta.

A FELT távlati érdekeinek megalapozásához egy újabb fontos lépcsőfok volt az átmeneti időszak politikai viszonyainak legális keretet adó, március 30-án közreadott „alkotmányos deklaráció”. A 63 cikkelyből álló dokumentumnak hatalmpolitikai szempontból a legfontosabb eleme az 56. cikkely volt, amely kimondta, hogy a testület jogosult az ország irányítására. Ebből adódóan törvényeket hozhat és opponálhat, megszabhatja a költségvetés irányait, kinevezheti és elmozdíthatja a kormány tagjait, katonai és polgári tisztségviselőket. Összehívhatja és elhalaszthatja a parlament alsó- és felsőházának üléseit, dönt a kinevezett képviselők személyéről, s nemzetközi szerződéseket írhat alá. Felhatalmazást adhat a testület vezetőjének vagy egy tagjának az államfői teendők ellátására. A választások utáni időszakot tekintve fontos volt az alkotmánymódosítás vonatkozó rendelkezését kiegészítő 60. cikkely. Ez a FELT feladatává tette, hogy a parlament alsó- és felsőházának megválasztása után a kinevezett képviselők kivételével hat hónapon belül összehívja a két ház együttes ülését abból a célból, hogy „létrehozzák” a 100 tagú alkotmányozó gyűlést. A testület hat hónapot kapott volna az új alaptörvény kidolgozására.²⁷ Áprilisban a régi rendszer épülete tovább repedezett azzal, hogy az egyik tartópillérét, a hónap elején kezdődő tiltakozó megmozdulások egyik célpontját, az NDP-t a Legfelső Adminisztratív Bíróság feloszlatta. Ezzel szinte egyidejűleg Mubárakot és két fiát letartóztatták.

Amíg az „alkotmányos deklaráció” a FELT átmeneti időszakra szóló hatalmát legitímálta, addig a júliusban nyilvánosságra hozott „alkotmány feletti elvek” bizonyos demokratikus értékek védelme mellett a hadsereg fajsúlyos szerepét betonozták volna be. A tervezetet az iszlamista pártok mellett több liberális csoportosulás is elutasította. Számos tiltakozó megmozdulásra került sor, de minden ilyen akciót felülmúlt a szalafiták július 29-én tartott, Tahrír téri erődemonstrációja. A tiltakozások hatására a dokumentumot többször is átdolgozták, s november elején egy újabb, három részből álló változat vált ismertté. Eszerint a hadsereg nem pusztán az ország biztonságának, hanem az alkotmányos rendnek is a védelmezője. A FELT egyedül kompetens a fegyveres erőket érintő összes kérdésben, beleértve a katonai költségvetést és a vonatkozó törvények előzetes jóváhagyását. A dokumentum a deklarációhoz hasonlóan Nemzetvédelmi Tanács felállítását javasolta, mely az ország biztonságával összefüggő összes kérdésben kompetens lett volna. A másik vitatott elem az alkotmányozó nemzetgyűlés összetételére vonatkozott: a FELT a létrehozandó 100 főnyi testületből 80 tagot a parlamenten kívüli politikai erők, vallási, szakmai, érdekvédelmi, civil szervezetek, a tudományos élet, a hadsereg és a rendőrség

²⁶ Egypt's proposed constitutional amendments. *aljazeera.net*, 2011. 03. 15.

²⁷ Constitutional Declaration: A New Stage in the History of the Great Egyptian People. *allafrica.com*, 2013. 07. 08.

képviselői közül kívánt kinevezni.²⁸ Az „alkotmány feletti elvek” révén a katonák az alkotmányozást ki akarták venni a megválasztandó parlament kezéből, garantálták a főbb szekuláris politikai értékeket, s a hadsereget sok vonatkozásban a korábbi törökországi modellhez hasonló helyzetbe hozták volna. Az iszlamista és több más csoportosulás részéről jelentkező ellenállás, illetve az ennek nyomán kirobbant politikai válság hatására elálltak attól a tervüktől, hogy az alkotmányozás folyamatát közvetlenül is szabályozzák. Az indirekt befolyásolás útjára tértek át, ügyelve arra, hogy a főbb kártyalapok továbbra is a kezükben maradjanak.

A Muszlim Testvérek az „arab tavasz” első időszakában

Az NDP kiiktatása után két jelentősebb szervezett erő maradt a politikai porondon: a hadsereg és a Muszlim Testvérek, akik a 2005-ös választások óta készültek a fajsúlyosabb politikai szerepvállalásra. Az ország számos kormányzóságában jelentős társadalmi beágyazottsággal rendelkeztek, s az iszlám értékek huzamosabb ideje megfigyelhető felértékelődése is az aspirációjukat erősítette.²⁹ Már ekkor elvi opcióként jelent meg a szervezet bázisán egy „az iszlám tekintélyére támaszkodó civil politikai párt” létrehozása, amelynek a programtervezete 2007 nyarán jelent meg. A platform egy demokratikus, parlamentáris politikai szerkezet kialakítását tűzte ki célul, de éles támadások keresztüztüzebe került főképp azzal, hogy a program részévé tette egy teológusokból álló választott testület felállítását. Ennek a feladata lett volna, hogy a saria jog szempontjából véleményezze a törvényhozás és az államfő vonatkozó döntéseit. Ez sokakat az iráni Örök Tanácsának szerepére emlékeztetett.³⁰ A tervezet lekerült a napirendről, a szervezet 2010 januárjában megválasztott új, sorrendben nyolcadik vezetőjének beiktatási beszédében ennek már nyoma sem volt. Ebben Mohamed Badie hangsúlyozta, hogy a csoportosulás elítéli az erőszak minden formáját, a céljait a fennálló alkotmányos keretek között, békés úton, fokozatos reformok révén akarja elérni. Aláhúzta, hogy olyan berendezkedést szeretnének, amely a többpártrendszerre, a hatalmi ágak szétválasztására, a szólás- és lelkiismereti szabadság tiszteletben tartására és a konzultáció elvét középpontba állító demokráciára épül.³¹ A 66 éves korában a szervezet élére kerülő, az állatorvos-tudományok terén karriert befutó, több évtizedes „mozgalmi múlttal” rendelkező Badie volt az első legfelső vezető, aki a csoportosulás alapítóját, Haszan al-Bannát személyesen már nem ismerte. A megfigyelők a megválasztását úgy értékelték, hogy ezzel a csoportosulás konzervatív szárnya erősö-

28 Declaration of the Fundamental Principles for the New Egyptian State, Draft dated 1 November 2011, *constitutionnet.org*, 2011. 11. 23.

29 A Pew Research Center 2010 decemberében, alig néhány héttel a Mubárak elleni megmozdulás-sorozat kirobbanása előtt nyilvánosságra hozott, a muszlimok között végzett felmérése szerint Egyiptomban a megkérdezettek 95 százaléka egyetértett azzal, hogy az iszlámnak jelentős szerepet kell kapnia a politikai életben. Sokatmondóak voltak azok az adatok, amelyek a kemény büntetések társadalmi megítéléséről szóltak: a házasságtörés esetén a megkövezést a válaszadók 82, lopás, illetve rablás elkövetése miatt a korbácsolást, kézcsontkítást 77, a muszlim vallás elhagyása miatt a halálbüntetést 84 százalékuk helyeselte. Pew Global Attitudes Project. *Muslim Publics Divided on Hamas and Hezbollah, Most Embrace a Role for Islam in Politics*. *pewglobal.org*, 2012. 12. 02.

30 Brown, Nathan J. – Hamzawy, Amr: *The Draft Party Platform of the Egyptian Muslim Brotherhood: Foray Into Political Integration or Retreat Into Old Positions?* *carnegieendowment.org*, 2008. január.

31 Muhammad Badie's acceptance speech. *ikhwanweb.com*, 2010. 01. 17.

dött.³² Az új vezetés első lépéseiből azonban azt a következtetést lehetett levonni, hogy a szervezet továbbra is a korábbi vonalat követte, vagyis ingadozott a „mozgalmi jelleg”, illetve a politikai integráció erősítése között.

Az egyiptomi politikai földindulásra a Muszlim Testvérek ellentmondásosan reagáltak: voltak olyan vezetők, akik a Facebook-csoportok, ifjúsági szervezetek által 2011. január 25-én elindított, majd mind több ellenzéki szerveződés által támogatott megmozdulásokat fenntartással fogadták. Voltak, akik a demonstrációkat elvileg támogatták, de a történelmi múlt kísértése miatt óvatosságra intettek.³³ Vélekedésüket erősítette az is, hogy a hatalom a megmozdulások fő felbujtójának a Muszlim Testvéreket tartotta. A szerveződésen belül különösen a fiatalabb generáció képviselői nem elégedtek meg azzal, hogy a tüntetésekbe való egyéni bekapcsolódást a vezetés hallgatólagosan tudomásul vette. A Mubarak-ellenes ellenzéki megmozdulásokban való részvételről mielőbbi „hivatalos” döntést sürgettek. A hatalom első számú ellenségének tartott szervezet részéről egy ilyen lépésnek persze nagy volt a kockázata, mivel egy politikai fordulat a szerveződést igen súlyos helyzetbe hozhatta. A Muszlim Testvérek vezetése végül január 27-én éjszaka úgy döntött, hogy a szervezet a következő napon csatlakozik a tüntetőkhez. A bekapcsolódásról szóló döntés után már csak egyetlen alternatíva maradt: a politikai folyamatok visszafordíthatatlanná tétele, s kísérlet a hatalom megszerzésére.

A fokozott belpolitikai aktivitáshoz nemcsak az adott bátorítást, hogy a legszervezettebb ellenzéki erőt ők alkották, hanem fontos volt az is, hogy a szerepük az Egyesült Államokban is felértékelődött. A *Foreign Affairs*-ben február 3-án megjelent elemzés szerint a Muszlim Testvérek immár három évtizedes „megfontolt viselkedésük” – amennyiben ez nem pusztán taktika a részükről – és támogatottságuk révén kivívták maguknak a jogot, hogy „helyük legyen az asztalnál” a posztmubaraki Egyiptomban. A szerző a nagyobb nyomatek kedvéért azt is hozzátette, hogy a „demokratikus átmenet e nélkül nem lehet sikeres” az országban.³⁴ A Mubarak bukásáig hátralévő egy hét feszültséggel terhes napjai során eléggé egyértelművé vált, hogy a csoportosulás fontos szerepet kíván betölteni az ország politikai életében. A szervezet képviselői először elzárkóztak, de aztán mégis részesei lettek annak a konzultációnak, melyet amerikai nyomásra február 5-én Omár Szulejmán kezdeményezett az ellenzék képviselőivel. Megnyilatkozásaikban a Muszlim Testvérek vezetői a demokratikus átalakulás támogatása mellett igyekeztek a csoportosulással kapcsolatos félelmeket eloszlatni és politikai felfogásukat mennél szélesebb körben ismertté tenni. A szervezet egyik prominens képviselője a *New York Times*-ban 2011. február 9-én megjelent írásában hangsúlyozta, hogy a politikai átmenet során nem tö-

32 A szervezeten belül ebben az időszakban három jól elkülöníthető irányzat volt. Az első a daava (felhívás), egy ideológiailag konzervatív csoport, mely dominálta a Muszlim Testvérek Irányító Tanácsát és helyi vezetését. Ők ellenőrizték a bürokráciát és felügyelték az új jelentkezők integrálását. A második és egyben növekvő befolyású frakciót a „pragmatikus konzervatívok” alkották, akik a szervezet ideológiai alapértékeihez való ragaszkodás mellett támogatták a politikai integrációt. Ide tartozott például Mohamed Murszi és Szaad al-Katátní. A harmadik vonulathoz az iszlám modern interpretációjából kiinduló reformerek tartoztak, akiknek azonban gyenge bázisuk volt a szervezetben. A legismertebb képviselőjük Abdel Monem Abú al-Futúh volt. Carrie Rosefsky Wickham: *The Muslim Brotherhood after Mubarak*. *Foreign Affairs*, 2011. 02. 03.

33 Annak idején az 1952-es forradalmat végrehajtó Szabad Tisztek Mozgalmának több vezető tagja is szorosabb kapcsolatban volt a Muszlim Testvérekkel, de a monarchiát felváltó köztársasági rendszer megalapozója, Gamál Abdel Nasszer egy ellene irányuló tisztázatlan merényletkísérlet után, 1954 őszén a szervezetet illegálisba kényszerítette.

34 Carrie Rosefsky Wickham: i. m.

rekszenek dominanciára, s nem állítanak jelöltet a szeptemberi elnökválasztáson. Isszám al-Iriján ugyanakkor azt is aláhúzta: nem értenek egyet azzal, hogy az egyiptomiak alternatívaként csak a „szekuláris liberális demokrácia” és az „autoritárius teokrácia” között választhatnak. A liberális demokrácia amerikai és európai formája – amely tagadja a vallás közéleti szerepét – Egyiptomban, ahol a vallás a kultúra fontos része, nem lehet a demokrácia kizárólagos modellje. Olyan demokratikus, civil államot szeretnének, amely támaszkodik a szabadság és a társadalmi igazságosság egyetemes elveire, melyek egyben fontos iszlám értékek. Hangsúlyozta, hogy az autokratikus uralom lebontását, a demokrácia megvalósulását szolgáló fokozatos reformokat haladéktalanul meg kell kezdeni.³⁵ A cikk megjelenésének napján tartott sajtótájékoztatón a Muszlim Testvérek képviselői sajnálattal állapították meg, hogy a rezsím nem teljesíti a békés átmenet fő előfeltételét: Mubárak azonnali távozását. Egyúttal elhatárolódtak azoktól az iráni értékelésektől, melyek az egyiptomi forradalmat iszlám forradalomnak minősítették. Az egyik jelenlévő vezető, Mohamed Murszi elsősorban Iránra célozva külön is hangsúlyozta, elfogadhatatlan, hogy bármely külső hatalom beavatkozzon az ország belügyeibe.³⁶

Az elnök február 11-én bejelentett lemondását a Muszlim Testvérek az egyiptomi népgyőzelmeként értékelték, gondosan ügyelve arra, hogy a saját szerepüket ne hogy túlértékeljék. A posztmubáraki korszak beköszöntével a szervezet vezetése a legfontosabb teendőnek a szélesebb körű politikai szerepvállalás feltételrendszerének kialakítását, a rezsím hatalmi struktúrájának mind teljesebb lebontását tartotta. Eltökéltégüket erősítette a szülőföldjétől több évtizede kényszerűen távol élő Júsuf al-Karadávi egyiptomi látogatása, aki február 18-án kétmillió ember előtt tartott istentiszteletet a Tahrír téren. A Muszlim Testvérek nemzetközi mozgalmának fő teoretikusa többek között kijelentette, hogy a forradalmat Egyiptomban folytatni kell, mivel egy új országot kell teremteni. Figyelmeztette az arab országok vezetőit, hogy ne álljanak a történelem útjába, ne lépjenek fel a tömeg akaratával szemben, hanem próbáljanak velük dialógust kezdeményezni.³⁷

A Muszlim Testvérek néhány nappal Mubárak bukása után, február 15-én bejelentették, hogy amint a törvényi feltételek lehetővé teszik, Szabadság és Igazságosság Párt néven politikai csoportosulást hoznak létre, s részt vesznek az alkotmányreformot előkészítő bizottság munkájában. Mubárak távozása után a Muszlim Testvérek több más szerveződéssel közösen kibontakozó politikai offenzívája első eredményeként március elején benyújtotta a lemondását Ahmed Sáfik miniszterelnök, akit még a bukott elnök nevezett ki erre a posztra. Nem sokkal később bejelentették az állambiztonsági szervek részleges átszervezését, ezzel próbált a FELT és az Iszám Saraf vezetésével megalakult új kormány eleget tenni az ellenzék egy másik fő követelésének. A Muszlim Testvérek az alkotmánymódosításról tartott népszavazása során a hadsereghez hasonlóan a parlamenti választásoknak adtak elsőbbséget. Ők is elhatárolódtak a januári forradalom folytatását követelő Forradalmi Ifjúság Koalíciójának radikalizmusától. Támogatták Mubárak felelősségre vonását, s pozícióikat tovább erősítette a Legfelső Adminisztratív Bíróságnak a korábbi kormánypárt feloszlásáról szóló április 16-i döntése.

35 Essam el-Errian: *What the Muslim Brothers Want*. *New York Times*, 2011. 02. 09.

36 MB: *We call for a civil state to serve all of Egypt*. *ikhwanweb.com*, 2011. 02. 09.

37 Gazdik Gyula: *Egyiptom útkeresése a posztmubáraki korszakban II*. *Nemzet és Biztonság*, 2011. 4. sz. 9. o.

A márciusi népszavazás után elhangzó megnyilatkozásaik a jövőbeni politikai szándékaikról mind több „adalékot” tartalmaztak. Nem sokkal a voksolás után a szervezet egyik vezetője úgy nyilatkozott, hogy nem kívánnak örökre lemondani hatalomról, a parlamenti többségről, illetve az államfői tisztségről. Mindez csak egy ideiglenes állapot, s addig tart, amíg nem alakul ki három-négy versenyképes politikai párt az országban. Mohamed el-Beltagi szerint az iszlám mozgalmak az egész térségben a politikai élet részévé válnak, de sietve hozzátette, hogy nem lenne szerencsés, ha azt dominálnák. Egyúttal óvott attól, hogy az iszlám trendet akadályozni próbálják, mivel az az algériai polgárháborúhoz hasonló helyzethez vezethet. Beltagi a politikai reformelképzelések között említette, hogy gyenge köztársasági elnöki intézményt szeretnének, külpolitikai vonatkozásban pedig kiemelte Egyiptom regionális befolyása visszaállításának fontosságát.³⁸ A sajtónak gyakran nyilatkozó Isszám al-Irijan egy májusi interjújában hangsúlyozta, hogy a Muszlim Testvérek erejét az általuk képviselt értékek jelentik, de igyekezett mindenkit megnyugtatni, hogy nem akarják az országot ennek alárendelni. A hadsereggel kapcsolatban nyomatékosította, hogy annak professzionálisnak és semlegesnek kell lennie, nem lehet a feladata egy ország vezetése. Emlékeztette a katonákat arra: Mubárak bukása után azt ígérték, hogy a hatalmat nem kívánják megőrizni.³⁹ A hadsereg politikai semlegessége persze azt jelentette volna, hogy a legszervezettebb erőt jelentő Muszlim Testvérek számára az út „akadálymentessé” válik a hatalomhoz.

A visszafogottabb politikai, közjogi szerepről szóló nyilatkozatok taktikai jellegűek voltak, a Muszlim Testvérek valójában jelentős társadalmi átalakításra készültek. Legalábbis ez tükröződött a szervezet második emberének, Khajrat al-Sátirnak április 21-én Alexandriában tartott hosszabb előadásában. A börtönből nem sokkal korábban szabadult vezető úgy vélte, hogy Egyiptom és a térség számos országa egy olyan történelmi időszakon megy keresztül, amely lehetőséget ad arra, hogy az itt élő népek egy új, prosperáló időszakba lépjenek. A Muszlim Testvérek legfőbb feladatának a nép életének az iszlám értékek alapján való megszervezését, a közösség felvirágoztatását, az emberek Isten akaratának való alávetését tekintette. Az átalakítást szerinte fokozatosan kell végrehajtani: a muszlim identitás erősítése az egyén, a család, a társadalom szintjén, miközben ki kell alakítani az iszlám kormányzás mechanizmusát. Hangsúlyozta, hogy ez utóbbi nem jelenti, hogy a kormányzás feladatát csak a Muszlim Testvérek látnák el, a lényeg, hogy a kormány az emberek életét az iszlám kötődés alapján szervezze meg. A végső cél a nemzetek között meghatározó szerepet játszó globális iszlám állam létrehozása. Az átalakítás folyamata sikerének legfőbb záloga egy erős szervezet. Más szóval a Muszlim Testvérek erejétől, befolyásától függ a folyamat előrehaladása. Khajrat al-Sátir figyelmeztetett arra, hogy szervezetet, illetve a csak politikai szférában működő pártot nem lehet azonos szintűnek tekinteni. Ráadásul ez utóbbi nem is az iszlám, hanem a nyugati civilizációban alakult ki. A célok elérése, az önkényuralom visszatérésének megakadályozása érdekében fontos a forradalom „részleges állandósítása”. Az átalakulási folyamatnak a pluralitás, a jogállamiság keretei között kell végbemennie.⁴⁰

38 Brotherhood warns of Algerian scenario if Islamists blocked. *egyptindependent.com*, 2011. 03. 23.

39 Weymouth, Lally: A Muslim Brotherhood leader on bin Laden, Israel and Egypt's elections. *Washington Post*, 2011. 05. 13.

40 Khairat al-Shater on the Rise of the Muslim Brotherhood. *hudson.org*, 2011. 04. 21.

A Khajrat al-Sátir által vázolt átalakulást csakis hatalmi helyzetben lehetett végrehajtani. Ráadásul az általa vázolt modell – „civil állam iszlám kötődéssel” – tele volt kérdőjelekkel. Jól érzékeltette ezt néhány héttel később készült interjújában Gamál al-Banna, a szervezet alapítójának öccse. Az iszlám tudományokkal foglalkozó 91 éves tudós leszögezte, hogy amennyiben az említett modell megvalósul, akkor az egy teokratikus állam lesz, még ha nem is olyan, mint az iráni. Amennyiben az iszlám jogot teszik a törvénykezés legfőbb forrásává, akkor az eltérő interpretációk, illetve a dolgokról való vallásos vélekedések miatt egyfajta „örvénybe” fognak kerülni. Egyiptomnak iszlám törvénykezés nélküli civil állammá kell válnia. Gamál al-Banna más országok tapasztalatai alapján kétkedett abban, hogy a szervezet képes lenne megfelelőképp balanszírozni a vallás és a politika között, s azt jósolta, hogy a Muszlim Testvérek csak 30-40 mandátumot fognak kapni a parlamentben.⁴¹

A másik fő erőközpont, a hadsereg részéről a Muszlim Testvéreket burkoltan óva intették a túlzott hatalmi aspirációktól. Mohamed Moktar al-Mella helyettes védelmi miniszter április 4-én tartott sajtókonferenciáján hangsúlyozta, hogy a FELT nem fogja megengedni, hogy Egyiptomot szélsőséges erők, „egy másik Khomeini” kormányozza. Egyúttal ismét megerősítette, hogy a parlamenti és elnökválasztások után visszaállítják a civil kormányzást az országban.⁴²

A pártpolitika első lépcsőfokai

Az alkotmánymódosításról szóló népszavazás követően, 2011. március 29-én jelent meg a politikai pártokról szóló, a korábbiakhoz képest liberalizált törvénymódosítás.⁴³ A Muszlim Testvérek hivatalosan május 17-én jelentették be a pártok működését engedélyező illetékes testületnek, hogy Szabadság és Igazságosság Párt (SZIP) néven politikai csoportosulást kívánnak létrehozni. Jócskán meghaladva az előírt minimális feltételeket, a dokumentum benyújtásakor 27 kormányzóságból közel 9 ezer támogató nyilatkozatot tudtak mellékelni, ebből több mint 900 volt a nő, s megközelítette a százat a koptok száma. A pártba újonnan belépők teljes jogú tagságot csak hat hónap próbaidő után kaphattak. A Muszlim Testvérek „az iszlám a megoldás” jelszavát az új csoportosulás esetében „a szabadság a megoldás, az igazság pedig ennek érvényesülése” jelszavára váltotta fel.⁴⁴

A szervezet Súra Tanácsa még április végén döntött arról, hogy a megalakuló párt vezetője Mohamed Murszi, helyettese Isszám al-Irijan lesz, a párt főtitkári teendőit pedig Szaad al-Katátni látja majd el. Mind a hárman a Muszlim Testvérek Irányító Tanácsának a

41 Halawa, Omar: Gamal al-Banna: No to civil state with Islamic reference. *egyptindependent.com*, 2011. 05. 16.

42 Egypt not to be ruled by „another Khomeini”: *army.alarabiya.net*, 2011. 04. 05.

43 A rendelet leszögezte, hogy az adott csoportosulás programjának, működésének meg kell felelnie az alkotmány, a nemzetbiztonság, a társadalmi béke követelményeinek. Egy pártot nem lehet vallási, osztály-, földrajzi hovatartozás alapján szervezni, tevékenysége során tartózkodnia kell a faji, nyelvi, hitbéli hovatartozás szerinti diszkriminációtól. Egy pártnak nem lehet katonai vagy félkatonai szervezete. Politikai csoportosuláshoz nem tartozhat az, aki az igazságszolgáltatásban, a hadseregben, a rendvédelmi szervekben vagy a titkosszolgálatnál, diplomáciai szolgálatban, közigazgatási ellenőrző szervnél dolgozik. Egy párt alakításához legalább 10 kormányzóságból egyenként minimum 300, összességében 5000 leendő tag aláírása volt szükséges. A törvény úgyszintén előírta, hogy politikai párt nem kaphat külföldről pénzügyi támogatást. *Summary of the Main Features of the Amended Law on Political Parties. sis.gov.eg*, 2011. 03. 29.; Mohammed Mahmoud: Amendments to Egypt political parties law open door to competition. *al-shorfa.com*, 2011. 03. 26.

44 The Muslim Brotherhood's Freedom and Progress Party. *Islamopedia Online*.

tagjai voltak. Bizonyítandó, hogy a keresztényekkel való együttműködést fontosnak tekintik, külkapcsolatokkal foglalkozó alelnöknek egy kopt filozófiaprofesszort kértek fel. Az iszlamista szervezet szóvivője közölte, hogy a létrejövő párt pénzügyi és adminisztratív téren független lesz a Muszlim Testvérektől, de azonnal hozzátette, hogy – különösen a választási időszakban – szorosan koordinálják a tevékenységüket. A kijelölt pártvezető a kérelem benyújtásakor adott nyilatkozatában kijelentette, hogy a csoportosulás „iszlám elvek alapján vezérelt civil párt” lesz, s a korábbi NDP-tagok kivételével minden egyiptomi csatlakozhat a szerveződéshez.⁴⁵

A SZIP működését az illetékes állami felügyelet hivatalosan június 6-án engedélyezte. A csoportosulás néhány nappal korábban napvilágra került *Alapító nyilatkozata* aláhúzta, hogy a január 25-i „nagy forradalom” céljait szem előtt tartva fognak a programjuk megvalósításán munkálkodni. Fő törekvésnek az állami intézmények átépítését, a civil társadalom struktúráinak kialakítását nevezte. A dokumentum aláhúzta, hogy az új alkotmányt a népnek kell megteremtenie, vagyis az alkotmányozás feladatát a parlamentnek kell ellátnia. Az alaptörvénynek magában kell foglalnia, hogy az iszlám államvallás, a saría a törvénykezés fő forrása. A nyilatkozat külpolitikai vonatkozásban kétértelműen fogalmazott: respektálják a nemzetközi kötelezettségeket, amennyiben azok a világbéke erősítését szolgálják, az igazságra, a más államok belügyeibe való beavatkozás tilalmára, a népek önrendelkezési jogának, függetlenségének tiszteletben tartására épülnek. A dokumentum legfontosabb külpolitikai célként Egyiptomnak az arab és az iszlám térségben betöltött vezető szerepe helyreállítását, valamint a Szudánnal való egység megteremtését jelölte meg. A vízmegosztás terén jelentkező érdekellentétek miatt nagy hangsúllyal szövelt a Nílus-medence országaival való kapcsolatok javításának fontosságáról.⁴⁶

A választásokon való eredményes szereplés érdekében a SZIP és 17 másik párt 2011 júniusában létrehozták a röviden csak Demokratikus Szövetségnek (DSZ) nevezett tömörülést. Ez volt az első választási szövetség a posztmubáraki korszakban. Az iszlamista, liberális és baloldali vonulatot képviselő csoportosulások egyetértettek abban, hogy nemzeti egységkormányt, demokráciára, törvény előtti egyenlőségre alapozott civil államot létesítsenek. Az eltérő értékekből, a SZIP hegemonisztikus törekvéseiből származó ellentéteken azonban nem sikerült úrrá lenni, s a DSZ eléggé cseppfolyós képződménnyé vált: a nyár folyamán már több mint 40 szerveződést magában foglaló tömörülés októberre 12 pártra zsugorodott. Ennek ellenére egy augusztusi felmérés szerint a pártok népszerűségi listájának élén a SZIP állt 32 százalékkal, a többi rivális támogatottsága ettől jóval elmaradt.⁴⁷ Az egymás után szerveződő választási szövetségek közül a Demokratikus Szövetségre különösképp veszélyes volt a Fény Párt és a két másik kisebb szalafita tömörülés által létrehozott Iszlám Szövetség.⁴⁸

45 Morrow, Adam – Khaled Moussa al-Omrani: *Egypt: Political Punch with a Religious Thrust*. *ipsnews.net*, 2011. 05. 26.

46 *The Founding Statement of the Freedom and Justice Party*. *fjponline.com*, 2011. 06. 01.

47 A sorban a következő a Forradalmi Ifjúság Koalíciója és az Új Vafid Párt voltak (16 és 14 százalék), míg a fő iszlamista rivális, a szalafita Núr (Fény) Párt 7 százalékot kapott. *Hussein Mahmoud: Poll: 32% of Egyptians Will Vote for FJP*. *ikhwanweb.com*, 2011. 08. 23.

48 A laza szervezeti keretek között működő szalafita csoportok befolyása különösen a szegényebb és alsó középosztálybeli rétegek körében a mubáraki korszak utolsó éveitől látványosan növekedett. A főképp Szaúd-Arábia által támogatott csoportok előretörésében szerepet játszott a kormányzat passzív viselkedése, mely ellensúlyozó tényezőt látott bennük a Muszlim Testvérekkel szemben. Mubárak bukása után a Muszlim Testvéreknél radikálisabb ideológiát képviselő, politikailag aktivizálódó szalafitákat a katonai vezetők is megpróbálták felhasználni a Muszlim Testvérek törekvéseinek ellensúlyozására.

Megalakulása után a pártnak és persze magának a Muszlim Testvérek szervezetének számos kihívással kellett szembesülnie. Ezek közé tartozott, hogy a FELT és a politikai erők nagy része – tartva attól, hogy a legszervezettebb bázisra támaszkodó SZIP „túlnyeri magát” – a választások minél későbbi lebonyolításában voltak érdekeltek. Válaszként a párt képviselői mind gyakrabban emlékeztették a katonákat arra, hogy 2012 közepéig vissza kell állítani a civil kormányzást az országban, ezért is sürgős lenne a parlamenti és elnökválasztások mielőbbi lebonyolítása. A Muszlim Testvérek élesen elleneztek az „alkotmány feletti elveket” és az azokban rögzített alkotmányozási folyamatot. A parlamenti alkotmányozást állították szembe vele, de az ezzel kapcsolatos aggályok eloszlatását szolgáló érvek nem voltak túlságosan meggyőzőek. A párt főtitkára, Szaad el-Katátni például egy, a választások előtt adott novemberi interjújában kijelentette, hogy az „iszlám irányzat” többsége esetén lehetséges, hogy a képviselők közül sokan lesznek tagjai a parlament alkotmányozó bizottságnak. Azonban az alaptörvény megalkotásánál nem fogják a többségi elvet érvényesíteni, hanem az összes frakció konszenzusára fognak törekedni. Katátni ismét megerősítette, hogy a SZIP nem törekszik többségre a parlamentben, s egyedül semmi esetre sem alakítana kormányt. Az iráni gyakorlat átvételével kapcsolatos visszatérő vádakat cáfolandó Katátni közölte, hogy pártja a török (az Igazság és Fejlődés Pártjának gyakorlatát értve ez alatt – G. Gy.), illetve a malajziai politikai modell megteremtésére törekszik.⁴⁹ A SZIP vezetői, akik korábban egyértelműen cáfolták, hogy az elnökválasztáson saját jelöltet indítanak, a parlamenti voksolást megelőzően erről homályosan nyilatkoztak. Nyilvánvaló volt, hogy az ezzel kapcsolatos döntés a parlamenti választások nyomán kialakuló erőviszonyok függvénye lesz.

49 Q&A With FJP Secretary General on Latest Developments in Egypt. *ikhwanweb.com*, 2011. 11. 17.